

ELTE

Likt nok

Bjørnar Olsen
Sjefredaktør

Det ungarske yrket «okleveles pszichológus» reiser langt bedre over landegrensene enn hva norske myndigheter liker å tro. Ja, faktisk er det å betrakte som det samme yrket som «psykolog» i Norge, argumenterer ESA.

Så sent som i november i fjor mente den norske tingretten at ELTE-studentenes yrkeskvalifikasjoner ikke tilsvarende det vi her til lands kaller psykolog. Et halvt år senere konkluderer EFTA Surveillance Authority (ESA) i en grunnlagt uttalelse tvert om: Den ungarske tittelen «okleveles pszichológus» og den norsk tittelen «psykolog» er å betrakte som det samme yrket. EFTAs overvåkningsorgan opprettholder dermed sitt ståsted fra forrige runde (se egen boks for en fremstilling av posisjonene i forrige runde).

Det som fra innsiden av et land oppleves som en unik utdanning og profesjon, fremstår ikke like åpenbart unik sett fra utsiden

Betinget anerkjennelse

ESA mener altså at Norge ikke har godtgjort at de to yrkene er forskjellige, men snarere har Norge gjennom sine handlinger gitt en betinget anerkjennelse av at de to yrkene tilsvarende hverandre. Anerkjennelsen skjedde først gjennom en årelang praksis, der Norge innvilget de ungarske psykologkandidatene autorisasjon etter ett års veiledet praksis. Deretter ved at de rundt 200 ELTE-studentene som har stått i stridens kjerne siden 2016, etter hvert fikk tilbud om et 14 måneders opplæringstilbud for å bøte på det som ble ansett som mangler i den ungarske utdannelsen (se også «Kompletterende kostnader», juni 2018). Ved ikke å insistere på at man må ta hele profesjonsstudiet her til lands, har Norge anerkjent at det er snakk om sammenlignbare kvalifikasjoner, og disse må i så fall anerkjennes på tvers av EØS-landenes grenser, selv om kompenserende tiltak kan kreves. Ja, hele hensikten med EUs yrkeskvalifikasjonsdirektiv vil falle bort hvis Norge kan nekte å anerkjenne ELTE-studentens kvalifikasjoner på basis av slike mindre forskjeller. ESA virker ellers å mene at Norges tidligere praksis med ett års lisens kan være et passende kompensatorisk tiltak, da det i praksis synes å ha dekket opp for den manglende selvstendige praksisen i Ungarn.

Mer eller mindre selvstendig

ESA opprettholder sitt syn om at Norge overvurderer norske psykologers selvstendige praksis, parallelt med at de undervurderer ungarske psykologers autonomi i årene før man blir «klinikai szakpszichológus» – klinisk (fag)psykolog. Veiledningen man mottar i Ungarn som «okleveles pszichológus», er mest å anse som et tilbud om kollegaveiledning og noe man kan oppsøke om nødvendig. ESA mener dette derfor må anses som en formalitet for å bli ført inn i det ungarske helsevesenets kultur og organisering.

ESA virker ellers å mene at Norges tidligere praksis med ett års lisens kan være et passende kompensatorisk tiltak

I den norske tingrettsdommen heter det at norske psykologers kjerneaktivitet er utredning, diagnostisering og behandling av psykiske lidelser. Selv om det kreves en kvalitetskontroll av behandlingsplan og diagnoser i spesialisthelsetjenesten, er utgangspunktet at psykologen kan utøve klinisk arbeid selvstendig etter endt studium, ikke minst i primærhelsetjenesten og privat praksis.

ESA er ikke enig i denne beskrivelsen av norsk praksis, og mener at krav om å søke profesjonell støtte fra psykologspesialist er et generelt prinsipp som gjelder i alle settinger der psykologer utfører kliniske aktiviteter. Dette begrunner ESA blant annet ved å vise til at Etske regler for nordiske psykologer ikke skiller mellom primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Og videre; når Helsetilsynet mener at diagnostikk er en spesialistoppgave, samtidig som de fører tilsyn med sosial- og helsetjenester også i kommunen og privat sektor, må dette bety at psykologen er avhengig av spesialisten også på disse arenaene. ESA viser også til de nye opplæringsmålene i «Forskrift om nasjonal retningslinje for psykologutdanning», der det heter at profesjonsstudentene i fremtiden skal kunne arbeide uavhengig, både med tanke på å forebygge og behandle psykiske lidelser i kommunen. Hvis norske psykologer allerede var i besittelse av den autonomien som norske myndigheter har vist til, ville det vært unødvendig å innføre nye opplæringskrav for psykologer, der uavhengighet er et gjennomgangstema, skriver ESA. Sagt spisset: De nye retningslinjene forteller at det først er en gang i fremtiden at norskutdannede psykologer vil ha den selvstendigheten som norske myndigheter hevder at norske psykologer alt har og har hatt.

Klinisk rettet og uten fare

Norge har ment at den norske psykologen er å sammenligne med den ungarske spesialiteten «klinikai szakpszichológus», og ikke det femårige masterstudiet «okleveles pszichológus». ESA mener det ikke står til troende at et norsk seksårig studium skal sammenlignes med det som er et 10-årig utdannelsesløp for å bli psykologspesialist i Ungarn. Det blir også feil å sammenligne ELTE-utdannelsen med de norske masterutdannelsene i psykologi, skriver ESA. For både det ungarske utdannelsesløpet og det norske profesjonsstudiet er klinisk rettet, og begge bereder grunnen for å bli psykologspesialist senere. De norske masterstudiene gir derimot ikke rett til å bli psykologspesialist, og er dermed å betrakte som et annet yrke enn både «psykolog» og «okleveles pszichológus».

ESA mener det ikke står til troende at et norsk seksårig studium skal sammenlignes med det som er et 10-årig utdannelsesløp for å bli psykologspesialist i Ungarn

Norge har vist til at en nasjon har selvråderett når det gjelder å utforme standarder for egne helsetjenester. Helsetjenesten er derfor unntatt det indre markedes grunnleggende idé om fri flyt av varer og tjenester. Og siden psykolog er å anse som en helseprofesjon i Norge, gjelder ikke yrkeskvalifikasjonsdirektivet i denne saken. ESA avviser argumentet. Det er nettopp fordi det er store forskjeller i landenes helsetjenester, at man ikke kan avvise yrkeskvalifikasjoner fra andre EØS-land ved å vise til variasjon i metoder, aktiviteter og opplæring – i hvert fall ikke når kompensatoriske tiltak

kan utligne de manglene som finnes. ESA peker også på at det store overlappet i utdanningsstrukturen mellom de to landene viser at det er snakk om det samme yrket.

Norske myndigheters bekymring knyttet til pasientsikkerhet står seg heller ikke, mener ESA. Det var først da det ble mange ungarske psykologkandidater, at denne bekymringen ble brakt til torgs. Før det jobbet de ungarsk-utdannede psykologene i klinikk, under veiledning og uten klager. Det påpekes også at Norge verken har gitt konkrete eller hypotetiske beskrivelser av risikosituasjoner knyttet til pasientbehandling. Når staten ikke gir pasientsikkerhet et innhold, er det vanskelig å vite hva den mener, sier jurist Lars Swansstrøm til Psykologtidsskriftet (se juniutgaven).

ESA virker også kritiske til at Norge brått la om sin praksis, uten at de hadde foretatt en evaluering av de ELTE-studentene som alt hadde fått autorisasjon etter gammel ordning. Og når Norge skriver at deres lange behandlingstid av klagen knytter seg til at det har tatt tid å få opplysninger om ungarsk utdanning og praksis fra de ungarske myndighetene, er det som om ESA spør: På hvilket kunnskapsgrunnlag valgte man da å endre praksisen?

Ikke unikt

– Ingen studier vi har sett, er i nærheten av å tilby en utdanning som er jevn god med den norske utdannelsen, uttalte forhandlingsjef Christian Zimmermann i Psykologforeningen til Dagens Næringsliv i februar 2016. Uttalelsen synes å vektlegge at den norske profesjonsutdannelsen er unikt tilpasset til å utdanne psykologer som kan tre rett inn i det norske helsevesenet. Norske myndigheter virker ikke å ha lyktes med å overbevise ESA om de unike egenskapene ved den norske profesjonsutdannelsen og norske psykologers virke etter endt utdanning. Det som fra innsiden av et land oppleves som en unik utdanning og profesjon, fremstår ikke like åpenbart unikt sett fra utsiden. I hvert fall ikke mer unikt enn at den manglende kunnskapen om norsk helsevesen og fraværet av selvstendig praksis, i følge ESA, kan kompenseres på samme vis som Norge valgte å gjøre det frem til de la om sin praksis i 2016: gjennom ett år veiledet praksis.

Likestilte yrker?

ESA skriver at selv om utdannelsene i Norge og Ungarn er av ulik lengde, sikter begge mot å utdanne kliniske psykologer klare til å gå inn i kliniske posisjoner. Det faglige overlappet vurderes som tilstrekkelig til at utdannelsene må anses som likeverdige. ESA mener videre at kravet om veiledet praksis for de ungarske psykologene etter utdanning ganske enkelt er en formell, institusjonell kontroll, ikke en ledet aktivitet. Norge har derfor overvurdert norske psykologers uavhengighet, og undervurdert ungarske psykologers selvstendighet. Kort sagt: Begge utdannelsene er like i den forstand at de gjør deg klar til å ta fatt på jobben som psykolog. Så vil arbeidslivet bringe deg videre. Og i arbeidslivet utfører psykologer fra begge land arbeidsoppgaver som gjør at yrkene må forstås som å være det samme.

Basert på Bjørnar Olsens analyse «Rom for alle?», publisert august 2018

Masterutdannelsen ved ELTE er ikke likestilt med den norske profesjonsutdannelsen, verken når det gjelder innholdet i utdannelsen eller yrkesmuligheter og rettigheter etter endt utdanning, skriver norske helsemyndigheter i sitt svar til ESA. I ESAs klage er retten til å ta med seg sitt yrke over landegrensene i EØS-området helt sentralt. Da må man svare på hvorvidt ELTE-studentenes utdanning leder til det samme yrket som Norge kaller psykolog. Norske myndigheter svarer «nei»: ELTE-studiet er en masterutdanning i psykologi som gir

rett til å bruke den generelle psykologtittelen «okleveles pszichológus» i Ungarn. Men en autorisasjon som klinisk psykolog, «klinikai szakpszichológus», krever at man følger et tre til fire års etterutdannelsesprogram etter masterprogrammet. Det er derfor kun «klinikai szakpszichológus» som vil utløse EØS-direktivets rett til å utøve sitt yrke også i andre land, skriver Helse- og omsorgsdepartementet.

Basert på Bjørnar Olsens analyse «Ingen helseutdanning», publisert november 2018